

САВЛУК О. М.

Київський національний лінгвістичний університет

СИНТАГМАТИЧНИЙ ТА ПАРАДИГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДІЄСЛІВНОЇ ПЕРИФРАЗИ

У статті висвітлюється поняття дієслівної перифрази та вивчення даного феномену на синтагматичному та парадигматичному рівнях. Обґрунтовується розмежування допоміжного та службового дієслів, досліджуються функції, які вони виконують у реченні.

Ключові слова: дієслівна перифраза, допоміжне та службове дієслово, синтагматичний рівень, парадигматичний рівень.

В статье раскрывается понятие глагольной перифразы и изучение данного феномена на синтагматическом и парадигматическом уровнях. Обосновывается разграничение вспомогательного и служебного глаголов, исследуются функции, которые они выполняют в предложении.

Ключевые слова: глагольная перифраза, вспомогательный и служебный глагол, синтагматический уровень, парадигматический уровень.

The article touches upon the concept of verbal periphrasis and the analysis of this phenomenon on the syntagmatic and paradigmatic level. The reasons for singling out the auxiliary and syntactic verb, the search of their functions in a sentence.

Key words: verbal periphrasis, auxiliary and syntactic verb, syntagmatic and paradigmatic level.

Із синтаксичної точки зору дієслівна перифраза є складеною вербальною синтагмою, що представляє семантичну, синтаксичну та функціональну єдність. Головною функцією, яку виконують дієслівні перифрази у реченні є функція простого чи складеного дієслівного присудку, називного присудку, хоча інколи з'являються випадки його вживання як прийменникового додатку.

Під дієслівною перифразою ми розуміємо поєднання провідміюваного слова, названого *допоміжним* та безособової дієслівної форми (інфінітив, герундій чи дієприкметник), який отримав назву *службового* дієслова; обидві форми можуть бути поєднанні чи прийменником, чи сполучником. Кінцеве значення перифрастичної конструкції є результатом поєднання значень цих двох дієслівних форм (допоміжних), що є надзвичайно важливими для утворення дієслівної перифрази.

Функція допоміжного слова в дієслівній перифразі виконує роль дієслівних єдностей, що відносяться до обмеженого та конкретного класу дієслів. Слід сказати, що такі обмеження можуть виконувати функцію допоміжних елементів у дієслівній перифразі. Іспанська мова вживає різні засоби вираження одного і того ж аспектуального значення.

У свою чергу, функцію службового дієслова виконуватиме визначена та обмежена кількість дієслів. Проте, дане твердження потребує конкретних пояснень. Є очевидним, що апіорі немає ніяких обмежень по відношенню до дієслівної лексеми, що займає місце службового дієслова у дієслівній перифразі; обмеження можуть з'являтися у поєднанні із конкретним елементом, що виконує роль допоміжного дієслова у даній синтаксично-перифрастичній схемі, отже, деякі допоміжні дієслова обмежують, з однієї сторони, набір дієслів, що можуть функціонувати як службові. Вольф Дітріх звертає увагу на те, що: “Майже у всіх романських мовах на ‘інсептивній стадії’ існують взаємопов’язані перетворення із перифразами “інтенсивними” (маргінальні системи, що інколи поєднуються тільки з деякими дієсловами) та “екстенсивними” (граматизовані системи, що взаємодіють практично з усіма дієсловами) [3, с. 226].

Е. Бенвеніст вважає, що допоміжне дієслово, крім своєї парадигматичної функції, що гарантує семантичний зв’язок перифрастичної форми із простою дієслівною формою, виконує також синтагматичну функцію [1, с. 86].

Деякі загальні дієслова, що функціонують як допоміжні дієслівної перифрази представляють чіткі обмеження лінгвістичної норми по відношенню до дієслівних лексем, що можуть виконувати роль службових.

Наприклад, конкретна дієслівна перифраза, така як, *echar(se) a + infinitivo* у вираженні інсептивної чи інгресивної (початкової) стадії дії представляє чіткі лексичні обмеження по відношенню до категорії тих дієслів з якими поєднується. Зазвичай, можливими службовими дієсловами даної перифрази є дієслова руху, дія чи процес яких представляє собою непередбачуваний, неочікуваний, раптовий, напружений початок: *echar a + correr, andar, nadar, volar, rodar...* Допоміжні дієслова із зворотньою формою дієслова зазвичай поєднуються із дієсловами відчуття такими як *llorar, reír, temblar...*

Щось подібне відбувається із перифразою *romper a + infinitivo*, в аспектуальному вираженні дієслівної дії, але із більшими стилістичними можливостями та різноманіттям відтінків. Як відмічає Гомес Торего, “є дуже мало інфінітивів, які можуть поєднуватись із дієсловом *romper*: *Romper a reír, llorar, hablar, andar, gritar, chillar...* В особливих випадках ця перифраза може утворювати конструкції із іншими інфінітивами такими як *cantar, escribir...*”.

Спільність, що поєднує допоміжне та службове дієслово в двох інхотативних перифразах *echar(se) a + infinitivo* та *romper a + infinitivo* має деяку особливість, адже, дана спільність не встановлюється між дієсловом в особовій формі та визначеним типом безособової дієслівної форми (інфінітивом, дієприкметником, або герундієм), але з'являється між допоміжним словом та дуже обмеженою кількістю дієслівних лексем (семантично близьких між собою) категоризованих як інфінітиви [6, с. 170].

Зв'язок, що допоміжне та службове дієслово перифрази має між собою є зв'язок спільності або краще сказати взаємозв'язок, на синтагматичному рівні. Тим не менше, є дієслівна перифраза, *haber + participio*, що представляє деяку особливість по відношенню до природи спільного зв'язку між його частинами: даний зв'язок взаємозалежності апелює до парадигматичного рівня, як наслідок а) граматиалізація допоміжного елемента (HABER), із повною втратою значення, та б) закріплення в чоловічому роді та однині через дієприкметник, що виконує роль службового дієслова. Адже, як говорить Фелікс Фернандес де Кастро, “у складних часових формах, два терміни (вирази, слова) є парадигматично залежними [4, с. 182].

Бернард Потьер у своїй книжці “Sobre el concepto de verbo auxiliar” встановлює чітку відмінність між:

- Дієсловами, що не можуть бути допоміжними: *comer, estudiar, arder...*, що можуть вживатися просто, або, як службові.
- Дієсловами, що можуть бути допоміжними: *ser, querer, ir...*, що можуть вживатися просто, або, як службові, або як допоміжні (із прямим і непрямим зв'язком).
- Допоміжними словами (що не є дієсловами): *soler* та особливо *haber* [7, с. 198].

Дієслівна перифраза *soler + infinitivo* являє собою відповідні парадигматичні обмеження. Дані обмеження можуть бути визначеними системою мови: *soler*, недостатнє дієслово, провідмінюється тільки в деяких часах, а саме, в теперішньому, минулому, минулому недоконаному та доконаному часі, так як і в теперішньому часі умовного способу. Будучи звичайними безособовими формами дієслова.

Інша дієслівна перифраза із обмеженнями є *ir a + infinitivo*, в якій дієслово *ir*, будучи допоміжним перифрастичним дієсловом відмічає деякі нормативні обмеження: загалом провідмінюється в теперішньому та

минулому недоконаному часі, розкриваючи все різноманіття, багатство відтінків чи категоріальних значень (часових понять найближчого майбутнього, значення ‘умислу чи наміру’, та ін.).

Але, як ми можемо спостерігати, вищезгадані обмеження на рівні лінгвістичної норми, переваги та недоліки вживання перифрази в тому чи іншому дієслівному часі, так, як абсолютне дієслово *ir* представляє повну парадигму.

Пілар Гомес Мансано відмічає, що кількість дієслів із неповною парадигмою є дуже обмеженою: “В іспанській мові деякі дієслова обмежують свою парадигму поєднуючись із інфінітивом в перифрастичну конструкцію, таку як, наприклад, *acabar de, ir a, soler + infinitivo*, та ін.” [5, с. 128].

Отже, перифрастичний вираз існує в мові у визначеному часі зі значенням, що відповідає його основним складовим. Але поступово, вживання цієї конструкції мовцями характеризується як індикатив конкретного аспекту даної дії, що протиставляється іншим аналогічним формам, які вже є формами парадигми, хоча і неповної.

В іспанській мові аспектуальна дієслівна перифраза є мовною конструкцією із визначеною синтаксично-семантичною та синтаксичною структурою (обидві утворюють ядро присудку, так як являються єдиною лінгвістичною єдністю), в якій головні компоненти притримуються визначеного типу синтагматичного зв'язку (ієрархія зв'язків на основі узгодження та протидії допоміжного та службового дієслів).

Що стосується парадигматичного аспекту дієслівної перифрази було б цікаво дослідити рівні та можливості її поєднання із різними допоміжними дієсловами: *ha podido ser reemplazado*.

Потрібно відмітити, що прагматичний аспект дієслівної перифрази досліджує деякі обмеження даного феномену, які стосуються дієслів, що можуть функціонувати як допоміжні елементи, так і тих дієслів, що виконують роль службових. Наприклад, *se echó a correr; rompió a reír*.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенвенист Э. Общая лингвистика / Э. Бенвенист / Пер. с фр. – М.: Прогресс, 1975. – 447 с.
2. Dietrich W. El aspecto verbal perifrástico en las lenguas españolas / Wolf Dietrich. – Madrid: Gredos, 1983. – 425 p.
3. Fernández de Castro F. Las perifrasis verbales en español. Comportamiento sintáctico e historia de su caracterización / Félix Fernández de Castro. – Oviedo: Departamento de Filología Española, 1990. – 360 p.
4. Gómez Manzano P. Perifrasis verbales con infinitivo / Pilar Gómez Manzano. – Madrid: Departamento de Filología Española, 1992. – 320 p.
5. Gómez Torrego L. Perifrasis verbales / Leonardo Gómez Torrego. – Madrid: Gredos, 1988. – 340 p.
6. Pottier B. Sobre el concepto de verbo auxiliar / Bernard Pottier. – Madrid: Espasa Calpe, 1970. – 210 p.